

Summary

Rohovenko O., Pinchuk B. Participative budgets of local communities.

Presented article explores the institute of participative budget, analyzes the prerequisites for its application based on the best European and world experience, the successful practice of the organization of the participative budget in Sumy during the current year.

Key words: the participative budget, the process of implementing the participative budget.

УДК 342.9

Л. В. ТРОФІМОВА

Лариса Віталіївна Трофімова, кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник, доцент Національного гірничого університету

ВПЛИВ ПРАКТИКИ НАЦІОНАЛЬНИХ СУДІВ НА ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Проблема впливу на суд з боку політиків, чиновників не є новою (*рішення ЄСПЛ у справах Совтрансавто-Холдинг в. України – численні акти втручання у судовий процес самі по собі несумісні з поняттям «незалежний і неупереджений суд»; Олександр Волков в. України – відсутність будь-яких вказівок і практики, які встановлювали б послідовне і обмежувальне тлумачення поняття «порушення присяги», та відсутність належних правових гарантій призвели до того, що наслідки застосування відповідних положень українського законодавства виявилися непередбачуваними; Агрокомплекс в. України – повага з боку держави до авторитету судів є невід’ємною передумовою впевненості суспільства в судах і, в ширшому сенсі, верховенства права*), проте питання вивчення впливу практики національних судів на здійснення фінансової політики держави залишаються відкритими.

Судові рішення за певних політичних обставин та за наявності прогалин у законодавстві, особливо у ситуаціях можливості подвійного трактування норм законів, можуть перетворюватися на основне джерело права, підмінюючи навіть право волевиявлення громадян. Публічна політика спрямована на забезпечення суспільного інтересу (на відміну від таких варіантів, як «державний інтерес», «корпоративний інтерес», «приватний інтерес»). Завдання публічної політики якраз і полягає в тому, щоб створити механізми виявлення і забезпечення суспільного інтересу. Механізми публічної політики, на відміну від державної політики, забезпечують можливості представлення та узгодження позицій різних заінтересованих сторін у прийнятті політичних або політико-управлінських рішень¹. У межах окресленої тематики статті немає можливості для дискусії щодо характеру потреб у визначенні інтересу, проте підкреслимо, що варто дослухатись до наукового бачення П. М. Рабіновичем співвідношення понять: публічний, публічно-приватний, приватно-публічний, приватний інтерес, з’ясовуючи дихотомію «суспільний – особистий», охоронюваний законом інтерес, чинники та міру задоволення потреб людини, зважаючи на функцію правосуддя, місію суду як гаранта справедливості.

В окремій думці М. А. Маркуш – судді КСУ стосовно Рішення КСУ від 25 січня 2012 р. № 3-рп/2012 зазначено: функцію держави щодо забезпечення загальносуспільних потреб у сфері соціального захисту, її обов’язок справедливо й неупереджено розподіляти суспільне багатство з дотриманням при цьому рівня державних гарантій конституційного права на соціальний захист поставлено в залежність від фінансових можливостей держави. Така правова позиція КСУ суперечить раніше викладеним ним правовим позиціям, якими пріоритетом визнавалися не фінансові можливості держави, а її обов’язок забезпечувати конституційні права та гарантії громадян. Висновок КСУ щодо повноваження КМУ регулювати порядок та розміри соціальних виплат, що фінансуються за рахунок коштів держбюджету, виходячи з фінансових можливостей держави, суперечить доктрині пріоритетності застосування норм Конституції України, що регулюють правовідносини щодо повноважень законодавчої та виконавчої гілок влади у сфері соціального захисту².

У Спільному висновку Венеційської комісії та Дирекції з співпраці Генеральної дирекції з прав людини та правових питань Ради Європи щодо Закону України про судоустрій і статус суддів зазначено (п. 111): судова практика ЄСПЛ показує, що судове провадження в Україні характеризується двома основними проблемами, які призводять до значної кількості однотипних звернень: це, по-перше, тривалість провадження в цивільних і кримінальних справах і відсутність ефективних засобів виправлення такої ситуації та, по-друге, невиконання рішень національних судів.

Згідно з Конституцією України держава забезпечує захист прав усіх суб’єктів права власності й господарювання, соціальну спрямованість економіки (ст. 13). Забезпечення економічної безпеки України є однією з найважливіших функцій держави (ст. 17).

В Україні за умови невиконання дохідної частини бюджету гострою є проблема фінансування якості життя та суспільних потреб, виконання гарантованих боргових зобов’язань держави (на кінець листопада 2016 р. –

1 728,88 млрд грн), зменшення заборгованості за рішеннями ЄСПЛ (понад 400 млн грн), відшкодування збитків і шкоди за рахунок бюджету. Проблема термінологічної невизначеності у рішеннях суду – стягнути з держави чи державного бюджету; стягнути у сумі чи у розмірі?; стягнути з держави за рахунок бюджету.

Міністр юстиції України П. Д. Петренко щодо стану справ зазначив: «ми маємо зараз жахливу ситуацію – тільки 5 % судових рішень, що виносяться українськими судами, виконуються (статистика простежується протягом останніх 20 років)»³. ЄСПЛ в ухвалі про часткову прийнятність заяви № 56849/00 у справі Півень v. України підкреслив: українське законодавство надає в принципі кожній заінтересованій стороні можливість звернутися до суду з заявою про зміну порядку і способу виконання рішення суду у випадку, коли існують обставини, що ускладнюють це виконання чи роблять його неможливим. Українське право також передбачає можливість оскарження до суду дій чи бездіяльності державного виконавця в процедурі виконання рішення суду. ЄСПЛ у справі Броньовський v. Польщі наголосив, що, оцінюючи поведінку держави, варто враховувати такий чинник, як існування невизначеності – чи то внаслідок законодавчих або адміністративних заходів, чи то внаслідок підходів, які органи влади застосовують на практиці. Насправді, коли під загрозою опиняються загальні інтереси, саме органи державної влади зобов'язані вжити своєчасних, відповідних і послідовних заходів.

Питаннями удосконалення практики вітчизняних судів, що впливає на фінансову політику держави, опікуються вчені, адвокати, судді, практикуючі юристи, експерти, зокрема Т. О. Анцупова, В. М. Бевзенко, Ю. В. Білоусов, С. Ю. Войнолович, С. Д. Гусарев, Г. В. Демченко, Є. О. Зверев, С. О. Іванов, М. К. Закурін, С. В. Ківалов, М. І. Козюбра, Є. Б. Кубко, В. М. Кузьмишин, Р. О. Куйбіда, І. О. Лютий, М. М. Мальський, Л. М. Москвич, Л. А. Музика, В. П. Нагребельний, О. М. Пасенюк, М. І. Сірий, М. І. Смокович, Г. О. Усатий, Є. А. Усенко, Д. Ю. Хорошковська, В. І. Ямковий та ін.⁴

Голова ВСУ Я. М. Романюк наголосив: «Оскільки в результаті прийняття змін до Конституції парламент повністю усунуто від процесів формування суддівського корпусу, то, імовірно, певна частина політичному все ж не бажає позбавлятися можливості впливати на суддів і плекає надію, що в процесі відкритих конкурсів у «нові» суди вдасться зробити так, щоб суддями стали багато їх політичних прихильників. Я – не політик, а юрист і суддя. Нині ми спостерігаємо чергову судову реформу. Однак, на мою думку, проведення теперішньої реформи більшою мірою продиктоване не бажанням політиків, а життям і потребами нашого суспільства»⁵. Суддя М. К. Закурін переконує, що практика національних судів щодо розгляду конкретних справ, пов'язаних з помилками у застосуванні дискреційних повноважень, стоїть на головному принципі національної системи права – застосуванні «букви закону»⁶.

На нашу думку, варто враховувати підґрунтя правопорядку у контексті ч. 1 та ч. 2 ст. 19 Конституції України. КСУ підкреслює у пп. 4.1. Рішення КСУ у справі від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004, що «одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори: зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістає відображення в Конституції України. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим...». Р. О. Куйбіда зазначив, що закон об'єктивно не може чітко прописувати всі випадки життя, він повинен давати лише орієнтири (критерії) для визначення виду тих чи інших справ⁷. С. В. Вільнянський наголошував, що значення судової практики є реальним фактом, і його неможливо усунути твердженнями, що ґрунтуються на тому формальному доводі, що судові рішення є обов'язковим лише у тій справі, в якій воно винесено⁸.

Важливість аналізу законодавчих, виконавчих та судових інститутів має три аспекти: 1) політика може бути правовою або легітимною. Аналізується лише діяльність державних інституцій; 2) здійснення державної політики через прийняття законів означає, що політика охоплює суспільство в цілому. Отже, кожен громадянин має виконувати прийняті державно-політичні рішення, а ці рішення, у свою чергу, стосуються кожного громадянина; 3) державні інститути можуть примусити громадян виконувати державно-політичні рішення шляхом запровадження системи штрафів і покарань для тих, хто їх не виконує. Державна політика: аналіз та впровадження в Україні⁹. ЄСПЛ у справі Фадєєва v. Росії з посиланням на рішення у справі Баклі v. Сполученого Королівства, зазначив, що згідно з усталеною практикою ЄСПЛ саме національні органи влади мають дати вихідну оцінку «необхідності» втручання як стосовно законодавчого поля, так і реалізації конкретного заходу, але, незважаючи на надану національним органам влади свободу розсуду, їхні рішення підлягає перевірці судом на предмет його відповідності вимогам ЄКПЛ. У справі Занд v. Австрії положення «суд, установлений законом», зокрема означає, що «судова організація в демократичному суспільстві не повинна залежати від розсуду виконавчої влади, а має регулюватися законом, що ухвалює парламент».

Формування, реалізація, розвиток фінансової політики держави потребує вивчення міжнародного досвіду, систематизації висновків наукових досліджень, аналізу практики національних судів і ЄСПЛ для покращення управління та публічного адміністрування з метою забезпечення якісного служіння людині у глобалізованому просторі на підґрунті процесів реформування суспільних відносин. Залишається таким, що потребує покращення, питання удосконалення судової політики, політики адміністрування судового збору, формування системи правових механізмів реалізації фінансової політики держави у нормативній системі та практиці управління. Необхідність дослідження даної проблеми зумовлюється тим, що від системного аналізу результатів розгляду справ національними судами, справедливого відновлення порушених прав людини,

збалансованого фінансування, якісного управління, своєчасного реагування на проблеми правозастосування, оптимального врахування у фінансовому плані країни національних інтересів та забезпечення конституційних гарантій залежить розвиток України з утвердженням цінності верховенства права.

Мета статті – аналіз теоретичних, організаційних, інформаційних питань судової практики (практики національних судів) з метою покращення здійснення фінансової політики держави та внесення пропозицій задля усунення прогалин регулювання відносин у сфері утворення і використання публічних фінансів.

Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» № 2411-VI від 1 липня 2010 р. визначено принципи, на яких ґрунтується політика. Серед основних засад політики у сфері розбудови державності визначено: забезпечення справедливого і доступного судочинства; забезпечення дотримання міжнародних стандартів незалежності суддів.

На доктринальному рівні (доктрина судового прецеденту (*ratio decidendi*), доктрина *stare decisis* – судді зв'язані при вирішенні справ раніше прийнятими прецедентами), а також в англосаксонській системі судові рішення визнаються джерелом права. За словником *Black's law dictionary* *stare decisis* – це доктрина, в якій суд, встановивши один раз принцип права як такий, що застосовується до певного стану речей, буде слідувати цьому принципу і застосовувати його до всіх наступних справ, де факти значною мірою однакові¹⁰. Доктрина усталеної судової практики (*jurisprudence constante*, *giurisprudenza costante*) вимагає від судів визнавати важливість усталеної судової практики і дотримуватись раніше прийнятих та узгоджених судових рішень, що розглядаються як переконливий доказ правильного тлумачення правової норми. «Головна відмінність між доктриною *jurisprudence constante* та доктриною *stare decisis* полягає в тому, що для *stare decisis* достатню підставу створює одинична справа, тоді як основу для *jurisprudence constante* формує послідовність вирішених справ, узгоджених між собою»¹¹. Джерельною основою вирішення правових конфліктів для національних судів є Конституція та закони, рішення КСУ, ВСУ, інших судових інстанцій у конкретних справах, що набрали законної сили. ЄСПЛ у рішенні *Kruslin v. France* визнав важливу роль прецедентного права, що розвиває та розширяє зміст правових норм, прецедентне право відіграє важливу роль у континентальних країнах.

Як відомо, під судовою практикою розуміють положення (позиції, висновки) рішень судів, що виробляються при розгляді категорій справ. Судова практика національних судів розглядається як неформальне джерело права. За об'єктом впливу на норми права (безпосередньо – визнання нечинною або такою, що не підлягає застосуванню; інстанційний контроль тлумачення/інтерпретації; опосередковано – узагальнення, роз'яснення, інформування, публічна критика і огляд практики) судова практика охоплює усі правовідносини (ст. 55 Конституції України). В. І. Ямковий джерелом права пропонує вважати прецедентну судову практику, тобто рішення, що приймаються вищими судовими інстанціями з принципових питань, що по-різному вирішуються нижчими судами. Прецедентна практика відрізняється від поточної, тобто такої, що містить досвід застосування законодавства, який відображається в рішеннях судів із конкретних юридичних справ, і керівної, тобто такої, що становить досвід застосування законодавства, виражений в особливих актах центральних судових органів, не пов'язаних безпосередньо з відправленням правосуддя з конкретних справ, у яких дані практики узагальнено¹².

Суд, виступаючи арбітром між законодавцем і суб'єктом правозастосування, несе основний тягар відповідальності за справедливе вирішення правового конфлікту, ефективно відновлюючи порушене право особи.

Мінфін є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ), що забезпечує, зокрема, формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику, забезпечує формування й реалізацію державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та забезпечує формування і реалізацію єдиної державної податкової, митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Мінфін відповідно до покладених на нього завдань узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, КМУ та в установленому порядку вносить їх на розгляд КМУ. Мінфін у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами ВРУ, прийнятими відповідно до Конституції України та законів України, актами КМУ, іншими актами законодавства¹³.

Під державною політикою розуміють сукупність ціннісних цілей, державно-управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни. Визначальним для державної політики є результат її реалізації, тобто кількісний вимір її цілей¹⁴; це відносно стабільна, організована й цілеспрямована діяльність/бездіяльність державних інституцій, здійснювана ними безпосередньо чи опосередковано щодо певної проблеми або сукупності проблем, яка впливає на життя суспільства¹⁵.

Законом України «Про виконавче провадження» визначено (ст. 3), що рішення про стягнення коштів з державних органів, державного та місцевих бюджетів або бюджетних установ виконуються органами, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів. Постановою КМУ від 3 серпня 2011 р. № 845 (ред. від 30 січня 2013 р. № 45), затверджено Порядок виконання рішень про стягнення коштів державного та місцевих бюджетів або боржників (п. 3): рішення про стягнення коштів державного та місцевих бюджетів або боржників виконуються на підставі виконавчих документів виключно органами Казначейства у порядку черговості надходження таких документів (про стягнення коштів державного та місцевих бюджетів – з попереднім інформуванням Мінфіну, про стягнення коштів боржників – у межах відповідних бюджетних призначень,

наданих бюджетних асигнувань (залишків коштів на рахунках підприємств, установ, організацій). Проте ЄКПЛ передбачає (ст. 13) право на ефективний засіб правового захисту: «кожна людина, чії права та свободи, визнані в цій Конвенції, були порушені, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які виступають в якості офіційної особи».

У справі Меріт v. України, № 66561/01 зазначено: Суд має реалістично враховувати не просто існування формальних засобів правового захисту в правовій системі Договірної держави, про яку йдеться, а й загальний правовий та політичний контекст, у якому вони функціонують, а також особисті обставини справи самого заявника (Акдівар та інші v. Туреччини, п. 69). Суд повинен з'ясувати, чи заявник, з огляду на всі обставини цієї справи, зробив усе, що можна було розумно від нього очікувати, для вичерпання національних засобів правового захисту. Суд вважає, що приклади, які Уряд наводить із національної практики, мало допомагають у цьому відношенні. Натомість, ч. 2 ст. 3 Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» регламентовано: у разі якщо рішення суду про стягнення коштів з державного підприємства або юридичної особи не виконано протягом шести місяців з дня винесення постанови про відкриття виконавчого провадження, його виконання здійснюється за рахунок коштів, передбачених за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду; передбачено виплату компенсації за несвоєчасне виконання судового рішення – стягувачу виплачується компенсація в розмірі 3 % річних від несплаченої суми за рахунок коштів, передбачених за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду (ст. 5).

У ЄДР судових рішень (<http://reyestr.court.gov.ua>) можна знайти рішення, де у резолютивній частині підмінюється зміст поняття «у розмірі – у сумі»: стягнути у сумі з визначенням конкретної суми та помилково «стягнути у розмірі з визначенням конкретної суми», проте якщо закон визначає: в розмірі 3 % річних від несплаченої суми, то у рішенні суду має бути обрахована і конкретно визначена сума коштів.

Варто підтримати думку, яку висловили Ю. В. Білоусов та С. О. Іванов: саме ЦОВВ, який забезпечує формування фінансової політики, варто залучати у процес та на стадії виконання судового рішення щодо стягнення збитків за рахунок держави (тобто, під час безпосередньо цивільно-правової відповідальності держави та під час субсидіарної відповідальності держави за зобов'язаннями її суб'єктів публічного права)¹⁶. У справах безпосередньої майнової відповідальності держави відповідачем за зобов'язаннями варто визнавати державу в особі її органу державної влади, з вини якого було завдано збитки, та ЦОВВ, що забезпечує формування фінансової політики і на рахунках якого акумульовані бюджетні кошти¹⁷.

Практика національних судів впливає на здійснення фінансової політики держави шляхом формування поваги до людини й Конституції України, справедливого захисту прав, свобод, інтересів людини, відновлення порушеного права з компенсацією втрат, забезпечення незалежності суду (фінансування судів), здійснення судового контролю, відправлення правосуддя у контексті спонукання органів влади, публічної адміністрації до дій щодо забезпечення виконання рішень суду із врахуванням принципу правової певності, подолання колізій і прогалин законодавства, продукування ідей для розвитку національної науки, визначення орієнтирів для нормотворчості на підґрунті аналізу судової практики та конституційних основ формування, ухвалення, оцінки реалізації державної політики, підвищення ефективності вітчизняного фінансового законодавства.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає, що єдність системи судоустрою забезпечується (ст. 4), зокрема: обов'язковістю для всіх судів правил судочинства, визначених законом; єдністю судової практики; обов'язковістю виконання на території України судових рішень. ВСУ є найвищим судом у системі судоустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом – КАС (ст. 244-2), ГПК (ст. 111-28), ЦПК (ст. 360-7), КПК (ст. 458). Законом України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ» передбачено (ст. 17), що суди України зобов'язані застосовувати ЄКПЛ та практику ЄСПЛ як джерело права.

Законом України «Про ЦОВВ» завданнями міністерства як органу, що забезпечує формування та реалізує державну політику в одній чи декількох сферах, є: забезпечення нормативно-правового регулювання; визначення пріоритетних напрямів розвитку; інформування та надання роз'яснень щодо здійснення державної політики; узагальнення практики застосування законодавства, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення та внесення в установленому порядку проектів законодавчих актів, актів Президента України, КМУ на розгляд Президентів України та КМУ; забезпечення здійснення соціального діалогу на галузевому рівні; узагальнення практики застосування законодавства. Тому пропонуємо у Положенні про Мінфін п. 3 «основні завдання» доповнити таким реченням: «узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції», замість відповідних дій згідно з п. 4 до завдань за Положенням, затвердженим постановою КМУ від 20 серпня 2014 р. № 375.

Механізм вироблення та впровадження фінансової політики держави, що пов'язаний з правовою, економічною, соціальною та іншими політиками у стратегічному розвитку держави, потребує: термінологічної визначеності та уніфікації понятійного апарату законодавцем; запровадження реєстру та обліку з можливістю громадського контролю щодо справ (суми) про відшкодування шкоди (збитків), виплату коштів з бюджету за рішеннями національних судів, за рішеннями ЄСПЛ; забезпечення повноцінної циркуляції інформації про судову реформу та доступність для аналізу і використання судової практики національних судів, проведення роз'яснювальної роботи про спектр навчально-аналітичних, інформаційних можливостей ресурсу бази рішень ЄСПЛ – HUDOC та офіційного веб-порталу «Судова влада України»; публічної звітності не лише про суми сплаченого і використаного судового збору, а й інших публічних доходів і видатків; забезпечення фінансової безпеки та якісного фінансового контролю з метою фінансування суспільних потреб.

- ¹ Телешун С. О. Правові механізми реалізації публічної політики / С. О. Телешун, С. В. Ситник : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10tsorpp.pdf>
- ² Окрема думка судді КСУ Маркуш М. А. від 02.02.2012 // Вісник Конституційного суду України. – 2012. – № 2. – С. 25.
- ³ Собко Я. Исполнение решений Европейского суда: халатность Минюста, возмещение за счет виновного и его увольнение / Я. Собко : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sud.ua/publications/2016/12/23/98934-ispolnenie-reshenij-evropejskogo-syda-khalatnost-minyusta-vozmeshchenie-za-schet-vinovnogo-i-ego-yvolnenie>; Павло Петренко: Україна – одна з лідерів за кількістю справ у Європейському суді : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.5.ua/suspilstvo/petrenko-ukraina-odna-z-lideriv-po-kilkosti-sprav-u-yevropeiskomu-sudi-128957.html>; Мін'юст пришвидшить реалізацію рішень ЄСПЛ : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bd.od.court.gov.ua/sud1505/news/138223/>
- ⁴ Зверев С. О. Тлумачення міжнародних договорів національними судами : європейський досвід та українська практика : дис. ... канд. юрид. наук / Зверев С. О. ; МОН України, Нац. ун-т Києво-Могила. акад. – К., 2015. – 226 с.; Хорошковська Д. Ю. Роль судової практики в системі джерел права України: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Інститут законодавства Верховної Ради України. – К., 2006.; Войнолович С. Ю. Практика судів під час визначення предметної підсудності справ адміністративної юрисдикції / С. Ю. Войнолович : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naukajournal.org/index.php/ISMSD/article/view/962>; Мальський М. М. Практика судів України як джерело транснаціонального виконавчого процесу / М. М. Мальський // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2016. – Вип. 2. – С. 64–68: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2016_2_18; Москвич Л. М. Вплив практики Європейського суду з прав людини на судову практику національних судів : текст доповіді / Л. М. Москвич // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. – Х., 2014. – Вип. 27. – С. 327–335 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/7336>; Трофімова Л. Значення використання рішень Європейського суду з прав людини при вирішенні спорів вітчизняними судами та формуванні фінансово-правової культури / Л. Трофімова // Право України. – 2011. – № 7. – С. 116–124; Трофімова Л. В. Методологічні засади дослідження фінансової безпеки держави / Л. В. Трофімова // Фінансова безпека України на сучасному етапі: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Ірпінь, 28 листопада 2016 р.). – Ірпінь : Університет ДФС України, 2016. – 238 с. ; Трофімова Л. В. Практика ЄСПЛ у регулюванні фінансової політики / Л. В. Трофімова : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/legal-and-political-science-411/financial-law-411/10994-411-0454>; Чальцева Е. М. Концепт «публичная политика»: трудности определения / Е. М. Чальцева : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...2
- ⁵ Інтерв'ю з Головою ВСУ Я. Романюком : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lb.ua/news/2016/12/20/353913_politichni_domovlenosti_sogodni.html
- ⁶ Закурін М. К. Дискреція – дія на власний розсуд. Поняття та прояв / М. К. Закурін : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ks.arbitr.gov.ua/sud5024/8/8/721/>
- ⁷ Куйбіда Р. Межі адміністративної юрисдикції : спірні питання / Р. Куйбіда // Юридичний вісник України. – 2007. – № 25 (625). – С. 6–7.
- ⁸ Вильнянский С. К. К вопросу об источниках советского права / С. К. Вильнянский // Проблемы социалистического права. – 1939. – № 4–5. – С. 62–71. – С. 70.
- ⁹ Конспект лекцій до навчального модуля / уклад. В. А. Ребало, В. В. Тертичка. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 80 с. – С. 23.
- ¹⁰ Black Henry Campbell M. A. A Law Dictionary / Henry Campbell Black M. A. – Second ed. – St. Paul, Minn. : West Publishing Co, 1910.
- ¹¹ Willis-Knighton Medial Center v. Caddo-Shreveport Sales and Use Tax Commission, 903 So. -2d 1071, at № 17 (La. 2005). (Opinion № 2004-C-0473) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lasc.org/opinions/2005/04c0473.opn.pdf>
- ¹² Ямковий В. І. Впровадження судового прецеденту як необхідний елемент гармонізації законодавства України з європейськими правовими системами / В. І. Ямковий // Українсько-грецький міжнародний науковий юридичний журнал «Порівняльно-правові дослідження». – 2009. – № 2. – С. 25–30. – С. 29.
- ¹³ Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України : постанова КМУ № 375 від 20 серпня 2014 р. // Урядовий кур'єр. – 2014. – № 155.
- ¹⁴ Державна політика : підруч. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с. – С. 8.
- ¹⁵ Державна політика: аналіз та впровадження в Україні: Конспект лекцій до навчального модуля / уклад. В. А. Ребало, В. В. Тертичка. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 80 с. – С. 6.
- ¹⁶ Білоусов Ю. В. Проблемні питання визначення відповідача у справах про стягнення коштів державного бюджету / Ю. В. Білоусов, С. О. Іванов : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe – С. 99.
- ¹⁷ Там само. – С. 101.

Резюме

Трофімова Л. В. Вплив практики національних судів на здійснення фінансової політики держави.

У статті проаналізовано вплив судової практики для покращення здійснення фінансової політики держави. Практика національних судів впливає на здійснення фінансової політики держави шляхом формування поваги до людини і Конституції України, подолання колізій і прогалин законодавства, продукування ідей для розвитку національної науки, визначення орієнтирів для нормотворчості на підґрунті аналізу судової практики та конституційних основ формування, ухвалення, оцінки реалізації державної політики, підвищення ефективності вітчизняного фінансового законодавства. Запропоновано в Положенні про Мінфін до основних завдань віднести узагальнення застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції.

Ключові слова: аналіз, державна політика, прецедент, судова практика, тлумачення, фінанси.

Резюме

Трофімова Л. В. Влияние практики национальных судов на осуществление финансовой политики государства.

В статье проанализировано влияние судебной практики для улучшения осуществления финансовой политики государства. Практика национальных судов влияет на осуществление финансовой политики государства путем формирования уважения к человеку и Конституции Украины, преодоления коллизий и пробелов законодательства, выработки идей для развития нацио-

нальній науки, определения ориентиров для нормотворчества на основе анализа судебной практики и конституционных основ формирования, принятия оценки реализации государственной политики, повышения эффективности отечественного финансового законодательства. Предложено в Положении о Минфине к основным задачам отнести обобщение применения законодательства по вопросам, относящимся к его компетенции.

Ключевые слова: анализ, государственная политика, прецедент, судебная практика, толкование, финансы.

Summary

Trofimova L. Influence of the practice of national courts in the implementation of the financial policy of the state.

The article analyzes the influence of judicial practice in order to improve the implementation of the financial policy of the state. The practice of national courts affect the implementation of the financial policy of the state through the formation of respect for people and the Constitution of Ukraine, by overcoming conflicts and legal gaps, the development of ideas for the development of national science, by defining guidelines for norm-setting on the basis of the analysis of jurisprudence and constitutional bases of formation, by adopting the evaluation of the implementation of public policy, by improving the efficiency of domestic financial legislation. Proposed in the Regulation on the Ministry of Finance of Ukraine to include the main tasks the compilation of the application of legislation on issues related to its competence.

Key words: analysis, public policy, precedent, jurisprudence, interpretation, finance.

УДК 336.01:336.711+347.73

Н. А. ФУКС

Наталія Анатоліївна Фукс, кандидат економічних наук, в.о. завідувача кафедри ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вади-ма Гетьмана»

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТЬ «УНІВЕРСАЛІЗАЦІЯ» ТА «СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ» В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Банківська система відіграє важливу роль в економіці, забезпечуючи її фінансовими ресурсами, обслуговуючи рух капіталу, розрахунки між економічними суб'єктами та реалізуючи інші функції грошово-кредитного характеру. Сучасна банківська система є складним динамічним специфічним утворенням, яке характеризується наявністю великої кількості елементів, що виконують відносно різні функції, оскільки мають різне функціональне призначення, та різноманітністю зв'язків між ними. Банківська система України від початку свого становлення розвивається за моделлю універсалізації банківської діяльності, що пояснюється, зокрема, перманентною нестабільністю національної економіки загалом та її фінансової системи зокрема, превалюванням цієї моделі серед банківських систем європейських держав та процесами глобалізації економіки. Неоднозначне ставлення до тенденції універсалізації банківської діяльності серед вітчизняних фахівців сформувалося поступово на основі вивчення досвіду інших держав, нині воно підтверджується практикою функціонування вітчизняної банківської системи й тому потребує глибокого вивчення.

Становленню та розвитку банківської системи України присвячено чимало наукових праць як вчених-юристів, так і економістів. Зокрема, вважаємо доречним відмітити таких авторів, як Є. О. Алісов, О. І. Барановський, З. М. Васильченко, О. В. Васюренко, О. Д. Вовчак, Л. К. Воронова, Н. І. Гребеник, О. В. Дзюблук, В. Ю. Дудченко, І. І. Д'яконова, І. Б. Заверуха, І. Б. Івасів, Є. В. Карманов, В. В. Коваленко, Ю. М. Коваленко, А. Т. Ковальчук, О. А. Костюченко, Т. А. Латковська, Б. Л. Луців, І. О. Лютий, Т. В. Майорова, А. М. Мороз, Ю. І. Онищенко, О. П. Орлюк, А. А. Пересада, Л. О. Примостка, М. І. Савлук, Т. С. Смовженко, С. А. Циганов, Н. М. Шелудько та ін. Водночас, вважаємо, що нині недостатньо уваги приділяється питанням сутності універсалізації та спеціалізації в банківській діяльності, їх значенню для розвитку сучасної банківської системи, співвідношенню і взаємозв'язку й розумінню цих тенденцій у науковій та законодавчій площинах.

Метою дослідження є узагальнення наукового й законодавчого підходів до визначення сутності понять «універсалізація» та «спеціалізація» в банківській діяльності та обґрунтування необхідності внесення змін до національного банківського законодавства в частині визначення видового складу банків за функціональною спеціалізацією з урахуванням процесів взаємопроникнення універсалізації та спеціалізації в банківській діяльності, що загалом сприятиме підвищенню ефективності банківського регулювання та нагляду.

Досвід України останніх років довів, що однією з необхідних умов позитивного поступального розвитку національної економіки є ефективно функціонуюча банківська система, адже за відсутності надійного й розвиненого банківського сектору неможливо реалізовувати заходи щодо стабілізації та подальшої реструктуризації й модернізації в економічній сфері. Зважаючи на важливість даного ринкового сегмента для економіки, вагомого значення сьогодні набувають дослідження, спрямовані на надання оцінки відповідності чинних законодавчих засад потребам подальшого функціонування банківської системи.